

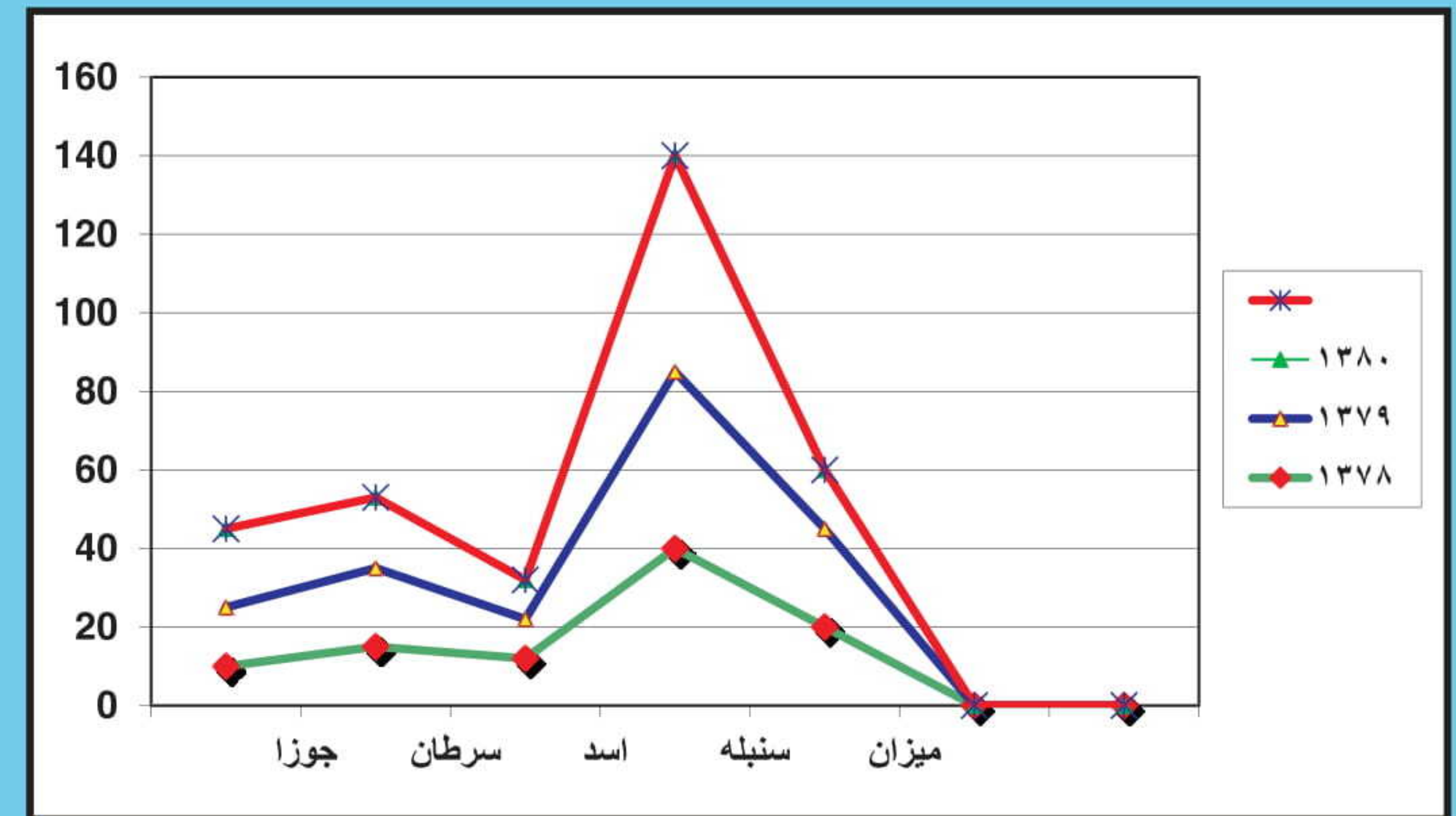
شیوع مرض لشمانیای جلدی و طرق جلوگیری آن در افغانستان

معاون سر محقق عبدالبصیر اعظم

شیوع مرض لشمانیای جلدی و طرق جلوگیری آن در افغانستان معاون سر محقق عبدالبصیر اعظم ش. ۱۳۹۹

Prevalence of Cutaneous Leishmaniasis & Ways of its Prevention in Afghanistan

Associate Prof Abdul Baseer Azam

ISBN 978-9936-661-08-0

2020

دولت جمهوری اسلامی افغانستان

اکادمی علوم

معاونیت بخش علوم طبیعی - تخنیکي

مرکز علوم کیمیا، بیولوژی و زراعت

انستیتیوت بیولوژی

شیوع مرض لشمانيای جلدی و طرق

جلوگیری آن در افغانستان

1399 هـ. ش

مؤلف: معاون سرمحقق عبدالصیر "اعظم"

اثر هذا تحت عنوان: «شیوع مرض لشمانيای جلدی و طرق جلوگیری آن در افغانستان» در سال 1378 هجری شمسی از طرف اکادمی علوم جهت ترفیع علمی از رتبه علمی محقق به رتبه علمی معاون سرمحقق برای مؤلف سپرده شد، که بعد از اکمال تاریخ معینه در سال 1386 در محضر کمیسیون مؤظف از آن دفاع صورت گرفت.

مشخصات کتاب:

نام کتاب: شیوع مرض لشمانيای جلدی و طرق جلوگیری آن در افغانستان

نویسنده: معاون سرمحقق عبدالصیر «اعظم»

ادیتور و مهتمم: معاون سرمحقق داکتر میرویس "حقمل"

ناشر: ریاست اطلاعات و ارتباط عامه اکادمی علوم

تاریخ نشر: 1399 خورشیدی

تیراژ: 500 جلد

محل چاپ: الهام نبی زاده، کابل - افغانستان

:ISBN 978-9936-661-08-0

حق طبع برای اکادمی علوم محفوظ است.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مندرجات

صفحات	عناوین
..... أ	نظر استاد رهنما / پوهاند دكتور عبیدالله "پریار"
..... ج	تقریظ / معاون سر محقق نجیب الله "آریوبی"
..... هـ	تقریظ / دوكتور جمال "عبدالناصر"
..... 1	مقدمه

فصل اول

..... 5	مروری به گذشتهٔ موضوع
---------	-----------------------

فصل دوم

..... 13	معلومات عمومی
..... 13	1.2 جنس لشمانيا – Genus Leishmania
..... 16	2.2 - تصنيف انواع لشمانيا
..... 20	3.2 - تکسانومی ناقل مرض لشمانيای جلدی
..... 21	1.3.2 - خصوصیات مورفولوژیک و اناتومیکی پشه ناقل
..... 23	2.3.2 - دوران حیات پشه ناقل لشمانيا - Phlebotomidae
..... 26	4.2 - خصوصیات ایکا لوژیکی پشه های خاکی
..... 28	1.4.2 - انواع لشمانيا
..... 32	2.4.2 - تکسانومی پرازیت لشمانيای جلدی
..... 32	3.4.2 - دوران حیات پرازیت لشمانيای جلدی
..... 33	4.4.2 - مراحل تکاملی پرازیت لشمانيای جلدی
..... 36	5.2 - اشکال غیر معمول لشمانيا - UN common forms of leishmaniasis
..... 37	1.5.2 - اپیدیمولوژی لشمانيای جلدی
..... 39	2.5.2 - اپیدیمی مرض لشمانيای جلدی در افغانستان

- 3.5.2- بررسی علل شیوع واقعات لشمانيای جلدی در شهر کابل 50
- 4.5.2-علايم لشمانيای حشوی و مراحل انكشافي آن 54
- 6.2- اعراض و علايم لشمانيای جلدی 56
- 1.6.2 - تشخيص کلينيکی لشمانيای جلدی 57

فصل سوم

- 63..... مواد و روش تحقيق

فصل چهارم

- 69..... تحليل نتايج

1. 4- تثبيت حوزه های فعال ناقل مرض لشمانيای جلدی در شهر کابل 69
2. 4- فيصدي مصابين لشمانيای جلدی در شهر کابل و برخی از ولايات کشور 84
- 3.4- وقت پيدايش و نسل گيري پشه های ناقل مرض لشمانيای 112
- 4.4- دريافت وقت مناسب کنترل پشه ناقل مرض لشمانيای جلدی 116
- 5.4- ارزيابی اپيديمولوژی مرض لشمانيای جلدی در افغانستان 118
- 6.4 - طرق بهتر جلوگیری و وقايه مرض لشمانيای در افغانستان 127

فصل پنجم

- 137 ..... ارزيابی مؤثريت علمی - اقتصادی

- 1.5- مؤثريت علمی موضوع 137
- 2.5- مؤثريت اقتصادی 142
- نتيجه گيري 145
- پيشنهادات 149
- مآخذ 151

نظر استاد رهنما

اثر علمی - تحقیقی محترم محقق عبدالبصیر «اعظم» عضو انستیتوت بیولوژی مرکز علوم، کیمیا، بیولوژی و زراعت اکادمی علوم که تحت عنوان: «شیوع مرض لشمانیای جلدی و طرق جلوگیری آن در افغانستان» به رهنمایی اینجانب به پیشبرده شده است. اثر علمی - تحقیقی موصوف از (5) فصل تشکیل گردیده که در فصل اول مروری به گذشته موضوع، فصل دوم معلومات عمومی راجع به لشمانیا، فصل سوم مواد و روش تحقیق، فصل چهارم تحلیل منابع، فصل پنجم مؤثریت جنبه های علمی و اقتصادی موضوع میباشد.

اینجانب استاد رهنما پروژه علمی - تحقیقی موصوف را به عنوان یک مجموعه علمی - تحقیقی که در آن نورم های لازم اکادمیک و تحقیق کاملاً رعایت و تدوین گردیده است تأیید میدارم. ارزش و مبرمیت شاخصهای اساسی اثر در چگونگی و نحوه پیشبرد کارهای ساحوی تحقیقی موضوع است. محقق به موفقیت و قابلیت کامل توانسته تا حوزه های فعال ناقل مرض را در شهر کابل تثبیت نماید. علاوهً فیصدی مصابین را در افغانستان، وقت پیدایش، جمعیت و کنترل ناقل مرض لشمانیا، بررسی علل کثرت شیوع مرض لشمانیا در کشور به کار برد میتود های معیاری لازم تحقیق ساحوی به منظور دریافت طرق بهتر جلوگیری وقایه و تداوی مرض، نتایج مطلوب را از آن ارایه داشته است. در مناقشه و نتیجه گیری علاوه از تحلیل و تجزیه نظرات متعددی در مبرمیت موضوع، نکات ارزنده را در بحث تحقیق انعکاس داده است که از نظر علم بیولوژی - پرازیتولوژی و طب وقایوی در خور اهمیت در کشور میباشد. همچنان محقق با در نظر داشت ارزش و اهمیت موضع همیشه کوشیده تا بر حسب هدایات علمی

در رابطه به پیشبرد تحقیق از ضوابط دقیق اکادمیک بر خوردار باشد و وظایف سپرده شده علمی را بوجه احسن و به موقع لازم آن اجرا و عملی نمایند. بناءً پروژه علمی- تحقیقی موصوف از نگاه حجم، محتوا و کاربرد علمی برای ارتقای رتبه علمی موصوف از رتبه محقق به رتبه علمی معاون سرمحقق کاملاً کافی پنداشته میشود موصوف را مستحق ترفیع به رتبه علمی معاون سرمحقق دانسته موفقیت های مزید شانرا در امور کار های اجتماعی و علمی از بارگاه خداوند متعال استدعا دارم.

با احترام

پوهاند دكتور عبدالله «پريار»

استاد ديارتمنت بيولوژي پوهنتون تعليم و تربيه كابل

تقریظ

اثر علمی تحقیقی محترم محقق عبدالبصیر «اعظم» عضو علمی انستیتوت بیولوژی مرکز علوم کیمیا، بیولوژی و زراعت اکادمی علوم که تحت عنوان: «شیوع مرض لشمانیای جلدی و طرق جلوگیری آن در افغانستان» مطالعه نموده ام.

اثر حاوی پنج فصل بوده که در فصل اول مروری به گذشته موضوع، فصل دوم معلومات عمومی راجع به خصوصیات مورفولوژی، اناتومی و ایکالوژی لشمانیا تحریر گردیده است.

در فصل سوم مواد و روش تحقیق، در فصل چهارم نتایج تحقیق مورد ارزیابی قرار گرفته است محقق در مورد حوزه های فعال ناقلین مرض لشمانیا در شهر کابل، فیصدی مصابین لشمانیا در کشور، وقت پیدایش ناقل مرض، زمان کنترل کیمیاوی، ارزیابی اپیدیمی مرض در سطح کشور، طرق بهتر جلوگیری و وقایه مرض لشمانیا به طور همه جانبه تحلیل و معلومات کافی ارایه نموده است، در فصل پنجم اهمیت و ارزش علمی و اقتصادی اثر بر ملا گردیده است.

اثر حاوی (154) صفحه کمپیوتری به تعداد (32) جداول (15) شکل و (12) گراف میباشد.

اثر هذا به زبان فصیح و روان تحریر گردیده که مطالعه آن برای اشخاصیکه در آینده تحقیقات تطبیقی انجام دهند، مأخذ معتبر علمی

شمرده میشود. زحماتیکه محترم محقق در هنگام تحقیق متقبل گردیده است قابل قدر میباشد.

بنأء پروژه علمی- تحقیقی موصوف از نگاه حجم و محتوای علمی برای ارتقای موصوف از رتبه علمی محقق به رتبه علمی معاون سر محقق کافی پنداشته میشود. ترفیع علمی نام برده را از رتبه علمی محقق به رتبه علمی معاون سر محقق و چاپ اثر وی را به مقامات ذیصلاح اکادمی علوم پیشنهاد مینمایم تا به گنجینه های علمی کشور افزوده شود.

با احترام

معاون سر محقق الحاج نجیب الله «اریویی»
آمر انستیتوت بیولوژی مرکز علوم کیمیا، بیولوژی و زراعت

تقریظ

اثر علمی- تحقیقی محترم محقق عبدالبصیر «اعظم» عضو علمی انستیتوت بیولوژی مرکز علوم کیمیا، بیولوژی و زراعت اکادمی علوم که تحت عنوان: «شیوع مرض لشمانیای جلدی و طرق جلوگیری آن در افغانستان» ترتیب یافته است مطالعه نموده طور ذیل ابراز میگردد.

اثر شامل مقدمه، پنج فصل، نتایج، پیشنهادات، فهرست و مآخذ میباشد که در فصل اول در رابطه به گذشته موضوع تحقیقی، در فصل دوم معلومات عمومی راجع به مرض لشمانیا، فصل سوم شامل مواد روش تحقیق، فصل چهارم نتایج تحقیق و در فصل پنجم در رابطه به اهمیت و ارزش علمی- اقتصادی مسئله مورد تحقیق، معلومات مفصل ارایه گردیده است. با در نظر داشت مشکلاتیکه در راه تحقیقات علمی تا هنوز در کشور وجود دارد، اثر موصوف یک رساله با ارزش بوده و از مبرمیت خاص برخوردار است. شاخص های اساسی اثر در چگونگی پیشبرد کارهای تحقیق ساحوی موضوع دخیل میباشد. محقق به موفقیت توانسته ساحات اپیدیمی مرض،

ناقلین را در کشور تثبیت نماید، علاوه بر آن وقت پیدایش، تعداد جمعیت، دوران حیات، وقت معین کنترل کیمیاوی پشه های ناقل، فیصدی مصابین را مشخص نموده و نیز طرق بهتر جلوگیری و کنترل مرض، نتایج مطلوب از آن ارایه داشته است که از نظر علم اپیدیمولوژی، پرازیتولوژی و طب وقایوی در خور اهمیت در کشور میباشد.

بناءً پروژه علمی- تحقیقی موصوف از نگاه کاربرد نتایج آن یک اثر مفید و قابل استفاده میباشد. ارتقای موصوف را از رتبه علمی محقق به رتبه علمی معاون سرمحقق کاملاً کافی پنداشته میشود و موصوف را مستحق ترفیع بر رتبه علمی معاون سرمحقق دانسته پیشنهاد مینماییم تا به رتبه علمی معاون سرمحقق ترفیع نمایند و چاپ اثر وی را در آینده به مقامات ذیصلاح اکادمی علوم پیشنهاد مینماییم تا به گنجینه های علمی کشور افزوده شود. برای موصوف موفقیت و دست آوردهای مزید علمی- تحقیقی را از بارگاه خداوند^(ع) تمنا میداریم.

با احترام

دوکتور جمال «عبدالناصر»

کوردیناتور لشمانیا

مقدمه

مرض لشمانيا يک مرض پرازيتي ساري انساني وحيواني بوده که توسط پرازيت مخصوص بنام لپتوموناد بوجود مي آيد؛ مصابيت به مرض لشمانيا ارتباط به جنس و سن نداشته تمام انسان ها مرد و زن، اطفال و سالخورده ها در مقابل مرض حساس بوده و با دخول پرازيت در وجود شان مرض لشمانيازس به وجود مي آيد.

مرض لشمانيازس ارتباط به موسم سال نداشته در تمام فصول سال قابل مشاهده است اما انتقال مرض از شخص مصاب به شخص سالم در جهان کهنه old world که افغانستان هم در آن شامل مي باشد، توسط پشه هاي خاکی مؤنث ناقل بنام هاي Phlebotomus. papatasi و Phlebotomus. Sergenti از اوایل برج جوزا الی اخیر برج سنبله صورت می گیرد. درجهان جدید (New world) انتقال پرازيت توسط L. Infantum و Psychodidae صورت می گیرد. پشه فوق الذکر در وقت تغذيه با خون مريض مبتلا به مرض لشمانيازس صورت می گیرد؛ در جريان تغذيه با خون ملوث، یک تعداد پرازيت های لشمانيا را داخل معده خود نموده بعد از سپري شدن 10 الی 17 روز معده پشه ناقل، از پرازيت لشمانيا مملو ميگردد. اگر اين پشه خاکی برای تغذيه بعدی خود یک انسان سالم را مورد گزش قرار دهد یک تعداد پرازيت های داخل معده خویش را در ناحیه گزش داخل نموده شخص سالم را به مرض لشمانيای جلدی مصاب ميگرداند؛ همه انسان ها در مقابل

مرض لشمانياس حساس بوده معافيت طبيعي در مقابل مرض وجود ندارد.

قابل ياد آوري است كه نوع لشمانياسزس جلدی بالای سطح جلد بدن خصوصاً (در چهره، اطراف عليا و سفلی) در جای گزش پشه خاکی ناقل، زخم را به وجود می آورد؛ این زخم دارای اطراف سخت بوده و حدود آن با آسانی قابل تشخيص میباشد .

درفصل اول این رساله راجع به تاريخچه موضوع بحث مفصل صورت گرفته است. در افغانستان درآثار ابوعلی سینای بلخی در 1037 هـ ش کلمه زخم بلخ (Balkh sore) به میان آمده است.

نخستین مطالعات علمی در مورد لشمانياس در سطح کشور از ابتلای جیولوژیستان سروی کننده نفت و گاز در شمال کشور در سال 1961 م توسط محققین روسی صورت گرفت.

در فصل دوم راجع به خصوصیات مهم مورفولوژیک، اناتومیک و ایکالوژیک ناقلین مرض لشمانياس (phlebotomus.Sergenti و phlebotomus.papatasi) وهمچنان راجع به دوران حیات، تکسانومی و مراحل تکاملی پرازیت لشمانياس، معرفی انواع لشمانياس و برخی خصوصیات طبی آنها، اپیدیمی مرض لشمانياسزس در کشور، بررسی علل شیوع مرض در شهر کابل توضیحات لازم بعمل آمده است.

در فصل سوم راجع به مواد و روش تحقیق و همچنان کاربرد آن در ساحات تحت تجربه بمنظور دریافت فعالیت های دو نوع پشه

خاکی متذکره از میتود های تحلیلی، تجزیوی و احصائیه وی جهت به دست آوردن نتایج مطلوب استفاده بعمل آمده است.

دراجرای کارهای ساحوی؛ اساساً تثبیت حوزه های فعال ناقل مرض لشمانيازس در شهر کابل، دریافت فیصدی مصابین لشمانيازس در شهر کابل و برخی از ولایات کشور، تعیین وقت پیدایش، جمعیت و نسل گیری پشه های ناقل مرض، دریافت وقت کنترل کیمیاوی پشه های خاکی در شرایط آب و هوای کابل و همچنان راجع به خصوصیات بیولوژیکی دو نوع پشه ناقل، اهداف تحقیق را در این اثر تشکیل داده است. همچنان در پیشبرد تحقیق در مورد دو نوع پشه فوق الذکر در فصول سال های 1378- 1380هـ ش (از اوایل برج جوزا الی اخیر سنبله) از تلک های چوبی آلوده با گلگیرین در ساحات تحت تجربه استفاده لازم صورت گرفته است.

در فصل چهارم روی تحلیل و نتایج با استفاده از میتود های معیاری بمنظور تثبیت حوزه های فعال ناقلین مرض لشمانيازس در شهر کابل، فیصدی مصابین در مرکز و برخی از ولایات کشور، ارزیابی اپیدیمی مرض لشمانيازس در سطح کشور و ارایه طرق بهتر جلوگیری و کنترل مرض لشمانيازس در افغانستان معلومات گسترده در این اثر ارایه گردیده است. در فصل پنجم پیرامون مؤثریت علمی - اقتصادی، معلومات لازم ارایه گردیده است؛ در نتیجه گیری علاوه از تحلیل و تجزیه، نظریات متعددی در مبرمیت موضوع نکات ارزنده را در بحث تحقیق انعکاس یافته است در خاتمه